

Zpráva o šetření

ve věci podnětu pana J. F.

Pan J. F., bytem XXXXX (dále také jen „stěžovatel“), se na mě obrátil s podnětem, jímž vyjádřil nesouhlas s postupem Městského úřadu Litvínov (dále také jen „OSPOD“) při výkonu sociálně-právní ochrany N. P., nar. dne 2001 (dcery družky stěžovatele), S. P., nar. dne 2002 (syna družky stěžovatele), V. F., nar. dne 2003 (syna stěžovatele), A. B., nar. dne 2004 (dcery družky stěžovatele), T. M., nar. dne 2007 (vnuka stěžovatele) a D. F., nar. dne 2013 (společného syna stěžovatele a jeho družky).

A - Předmět šetření

OSPOD podal v dubnu 2014 návrh na vydání předběžného opatření, v důsledku něhož došlo k odnětí šesti dětí žijících se stěžovatelem a jeho družkou ve společné domácnosti. Pan F. má za to, že OSPOD k danému kroku přistoupil na základě podání matky jednoho z dětí, která trpí schizofrenií, a její oznámení na pohlavní zneužívání dětí považuje za vědomě lživé. Pan F. usiloval o návrat dětí, zejména sedmiměsíčního syna, domů. Stížnost podal i ke Krajskému úřadu Ústeckého kraje (dále také jen „krajský úřad“).

Stěžovatel poukazoval zejména na nepodložené skutečnosti vedoucí k podání návrhu na nařízení předběžného opatření o odnětí dětí z rodiny, nestandardní průběh výkonu rozhodnutí o odnětí dětí z rodiny, neposkytnutí adekvátní pomoci rodině a nerespektování zásady presumpce nevinny. Nařčení z pohlavního zneužívání považuje za lživé.

B - Skutková zjištění

S ohledem na závažnost tvrzení stěžovatele jsem dne 6. 10. 2014 zahájila šetření ve věci postupu OSPOD. Městský úřad Litvínov jsem dne 9. 12. 2014 požádala o zaslání kompletní spisové dokumentace dětí a vyjádření ke sporným otázkám případu. Požadované doklady jsem obdržela dne 15. 1. 2015. Pro účely své zprávy si dovoluji shrnout jen zásadní skutkové okolnosti případu, které jsou klíčové pro právní hodnocení (vycházím z předpokladu, že všechny okolnosti případu jsou OSPOD i stěžovateli známy).

B.1 Spisová dokumentace dětí vedená OSPOD

Zjištěné skutečnosti řadím pro větší přehlednost chronologicky.

- **23. 3. 2014:** OSPOD obdržel informace od paní M. K., matky T. M., o možném pohlavním zneužívání A. a N. P.

- **3. 4. 2014:** policie zahájila úkony trestního řízení ve věci podezření ze spáchání zločinu pohlavního zneužívání.
- **10. 4. 2014:** N. vypovídala na policii o situaci v rodině, udala podrobnosti o pohlavním zneužívání, násilném chování stěžovatele v rodině, trestání ostatních dětí, přičemž znalec zhodnotil její výpověď jako věrohodnou, bez známek fabulace, nebyla shledána výrazná osobní motivace pro případné křivé nařčení či reprodukci návodu jiné osoby s vědomým úmyslem poškodit stěžovatele.
- Okresní soud v Mostě vydal téhož dne pod č. j. 21 Nc 2365/2014-5 předběžné opatření, kterým odebral všechny děti z péče stěžovatele a jeho družky.
- O samotném průběhu odnětí dětí z rodiny jsou ve spisové dokumentaci jen kusé informace. Události začaly ve 14.00 hodin, auto s dětmi odjelo kolem 16.00 hodiny. Dle poznámek v individuálních plánech ochrany dětí (IPOD) byla v průběhu výkonu rozhodnutí družka stěžovatele apatická, odmítala se s dětmi rozloučit. Citovou vřelost k dětem a nepřiměřené slovní reakce projevoval pan F.
- Následně si OSPOD vyžádal zprávy o dětech ze základní i mateřské školy, informace o spolupráci rodiny s neziskovou organizací poskytující sociální služby C, zjišťoval bližší skutečnosti o pověsti pana F.
- Dle hodnocení mateřské školy je T. M. milý a veselý chlapec. V době jeho nástupu do školy (1. 10. 2010) o něj pečovala babička, spolupráci s ní hodnotila mateřská škola jako bezproblémovou. T. neumí řešit konflikty, reaguje fyzickým útokem, spolupráci se zákonným zástupcem definovala mateřská škola jako velmi špatnou.
- Dle hodnocení základní školy je N. P. velmi tichá a uzavřená, bojácná, o své rodině hovořit nechce. Je sportovně nadaná, nicméně nevyužívá žádných volnočasových aktivit, z fondu jí hradí dopravu do školy, i přesto je její docházka nepravidelná.
- A. B. je, dle vyjádření školy, v kolektivu oblíbená, neměla kázeňské problémy. I její docházka je nepravidelná, přesto, že je jí doprava do školy rovněž hrazena. Ve škole je stydlivá, málomluvná, neprůbojná, o rodině nechce mluvit, často chodila špinavá.
- **15. 4. 2014:** byla N. na gynekologickém vyšetření se závěrem, že pohlavní zneužívání nelze vyloučit ani potvrdit.
- **16. 4. 2014:** podána stížnost pana F. na postup OSPOD. Stěžovatel i jeho partnerka paní P. žádali o předání případu rodiny Magistrátu města Mostu, namítali podjatost a nečinnost pracovníků OSPOD. Nesouhlasili, jakým způsobem OSPOD konal v jejich případě, dle jejich názoru uváděl nepravdivé informace v návrhu na vydání předběžného opatření a jednal na základě oznámení duševně nemocné osoby. Na závěr uvedli, že jim OSPOD nikdy neposkytl pomoc, jen na ně klade požadavky.
- **18. 4. 2014:** podána stížnost adresovaná Krajskému úřadu Ústeckého kraje.
- **23. 4. 2014:** na základě žádosti OSPOD podal Městský úřad Hora Svaté Kateřiny zprávu o pověsti stěžovatele. Konstatuje, že stěžovatel na úřadě

neadekvátně jedná, je až agresivní, slovně napadá úřednici. Pro dluh na nájemném ho vystěhovali z bytu, byt předal s plísní.

- **24. 4. 2014:** soud usnesením č. j. 21 Nc 2365/2014-39 zrušil své předchozí usnesení o nařízení předběžného opatření ve věci D. enise s odkazem na jeho útlý věk a nezastupitelnou péči matky. D. byl ze zařízení odevzdán do péče rodičů dne 16. 5. 2014.
- **28. 4. 2014:** na Městském úřadě Litvínov proběhlo jednání o důvodech umístění dětí v zařízení. Pan F. namítal, že není stíhaný za trestný čin, prozatím je jen podezřelý, dosud mu nebylo sděleno obvinění. Také uvedl, že obvinění z dokonané soulože považuje za tendenční, dle gynekologického vyšetření k pohlavnímu styku nedošlo. Rodiče popsali komunikaci s dětmi, řešili své finanční zajištění, rekonstrukci domu, případovou konferenci. Pan F. popsal konzumaci alkoholu, drog a soulož dětí v Horním Jířetíně, informace již předal policii.
- **29. 4. 2014:** Městský úřad Litvínov vydal usnesení, ve kterém dle ustanovení § 14 správního řádu rozhodl o námitce podjatosti vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí, tak že podané námitce ve věci změny klíčového pracovníka nevyhovuje. V odůvodnění uvádí, že postup OSPOD byl v souladu se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a *„pracovnice OSPOD nikoho neobvinila ze spáchání trestného činu, byl konstatován fakt, že se jedná o podezření ze spáchání trestného činu.“* K námitce nečinnosti sděluje: *„ve své žádosti uvádíte, že jste žádali naše oddělení o pomoc, ale nikdy Vám nebyla poskytnuta. Ze spisové dokumentace vedené na našem oddělení vyplývá, že jste nikdy konkrétním způsobem na oddělení SPOD v Litvínově žádné podání žádosti o poskytnutí pomoci neučinili.“*
- **28. 5. 2014:** uskutečnilo se další jednání rodičů na Městském úřadě Litvínov. OSPOD je poučil o rodičovské odpovědnosti, proběhlo další vysvětlení ohledně odebrání dětí.
- **18. 6. 2014:** krajský úřad odpověděl na stížnost. Mimo jiné uvedl: *„K Vaší péči nebyly téměř po celou dobu ze strany OSPOD žádné připomínky, pouze v průběhu r. 2013 bylo konstatováno, že není ve Vaší domácnosti udržován pořádek, což bylo z Vaší strany napraveno“.* Krajský úřad přiblížil situaci, kdy byl V. zadržen hlídkou městské policie v době školní výuky, jiné obdobné záznamy nejsou ve spisové dokumentaci obsaženy. OSPOD přistoupil k podání návrhu na vydání předběžného opatření poté, co N. P. vypověděla dne 10. 4. 2014 na policii, že ji měl v průběhu předchozích let stěžovatel pohlavně zneužívat a A. a S. nadměrně fyzicky trestat. Krajský úřad uzavřel, že *„ačkoli OSPOD byl veden především ochranou nezletilých dětí, domníváme se, že mohl využít jiných, mírnějších opatření směřujících k jejich ochraně. S pracovníky OSPOD Městského úřadu Litvínov budeme i nadále v kontaktu a budeme monitorovat další postup ve vývoji tohoto případu“.*
- **18. 6. 2014:** policie zahájila trestní stíhání pana F. jako obviněného ze spáchání zločinu pohlavního zneužití dle § 187 odst. 1 a 2 trestního zákoníku.
- **27. 6. 2014:** soud zamítl odvolání proti nařízení předběžného opatření, kterým byla A. B. umístěna do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. A. tedy nadále zůstala v zařízení. Dle soudu je aktuálně samotná hrozba ohrožení dítěte v rodině tak vysoká, že s ohledem na prvořadý zájem na ochranu života

a zdraví není možné připustit její návrat do rodiny. Ke stejnému závěru dospěl i odvolací soud na základě odvolání proti nařízení předběžného opatření (pod č. j. 13 Co 337/2014-55, ze dne 11. 6. 2014).

- I odvolání proti nařízení předběžných opatření u ostatních dětí byla zamítnuta.
- **Červen 2014:** Krajský soud v Ústí nad Labem (č. j. 13 Co 309/2014-39) vyhověl odvolání otce a změnil usnesení okresního soudu, tak že návrh na nařízení předběžného opatření zamítl. Dle odvolacího soudu není v případě V. vzhledem k jeho výsostnému postavení v rodině důvod pro tak zásadní postup, nebylo potvrzeno nepřijatelné fyzické násilí, trestání či devalvace V. Soud takto rozhodl asi po 3/4 roce, nevyužil jiná ochranná opatření (soudní dohled). Navíc se již do rodiny vrátil nejmladší D., ke kterému má V. velmi pozitivní vztah.
- **19. 8. 2014:** stížnost paní M. P. a pana J. F. byla projednána na Krajském úřadě Ústeckého kraje. Rodiče uvedli problematické chování dětí, jejich setkávání s nevhodnými lidmi (například panem R.), sledování erotických stránek N., nepřiměřené reakce N. při zákazech rodičů apod. Pracovnice podaly informaci o svěřeni dětí do dětského domova, kde je již N. a S., A. a T. jsou zatím v dětském diagnostickém ústavu. OSPOD bude usilovat o rychlé sloučení sourozenců. Na závěr paní P. a pan F. uvedli, že nemají v tuto chvíli zájem na dalším projednání věci, v případě potřeby by se na krajský úřad obrátili opakovaně.

B.2 Vyjádření OSPOD

OSPOD ve svém vyjádření ze dne 6. 1. 2015 (doručeno 15. 1. 2015) k mým otázkám konstatoval následující skutečnosti:

K odebrání dětí OSPOD přistoupil na základě sdělení soudu, jelikož státní zastupitelství zamítlo žádost o vzetí stěžovatele do vazby. Proto nastala situace, kdy místo dospělého, musely z rodiny odejít děti. K tomuto kroku přistoupil OSPOD proto, aby děti nebyly nadále vystaveny nadměrnému fyzickému trestání ze strany stěžovatele a aby nedocházelo k jejich ovlivňování. K odnětí dětí došlo v odpoledních hodinách za účasti pracovníků OSPOD a městské policie. Stěžovatel byl slovně agresivní, ale dle hodnocení OSPOD bylo jeho chování adekvátní celé situaci. Drobnou komplikací bylo čekání na příjezd vozidla, které mělo děti dopravit do zařízení.

Bezprostředně po odnětí dětí OSPOD informovala organizace poskytující sociální služby C, protože s rodinou spolupracovala na úpravě hygienických podmínek v domácnosti. Dne 24. 4. 2014 OSPOD navštívil děti v zařízení, dne 28. 4. 2014 proběhlo osobní setkání s rodiči, kdy došlo k vyjasnění důvodů pro umístění dětí. Dne 14. 5. 2014 byla svolána případová konference. OSPOD i nadále spolupracuje s rodinou a dohlíží nad péčí rodičů o děti v domácnosti a spolupracuje se zařízením, kde jsou děti umístěné, a vykonává pravidelné návštěvy.

Styk stěžovatele s dětmi nebyl rozhodnutím soudu nijak upraven. Stěžovatele však opakovaně v rámci vyšetřování poučovali o nutnosti nekontaktovat děti, toto stanovisko bylo předáno i dětskému diagnostickému ústavu, stěžovatel ho nerespektoval. Zařízení umožňovalo kontakt se stěžovatelem vždy jen se souhlasem dětí.

OSPOD uvedl, že po celou dobu (tedy od dubna 2014) žádný z rodičů o konkrétní pomoc nežádal. OSPOD vyjmenoval, na jaké všechny instituce stěžovatel zaslal své stížnosti (krajský úřad, dětský diagnostický ústav, okresní soud, policie)

Postupy v šetřeném případě OSPOD v minulosti i aktuálně konzultuje s krajským úřadem.

Jelikož z poskytnutého spisového materiálu vyplynula úzká spolupráce s krajským úřadem, který ve svém závěru vyjádřil odlišný pohled na věc, rozhodla jsem se dne 8. 6. 2015 požádat o zpřesnění závěrů přímo krajský úřad. Jednalo se zejména o sdělení, jakých jiných, mírnějších opatření měl (či mohl) dle krajského úřadu OSPOD využít.

B.3 Vyjádření krajského úřadu

Z obsáhlé odpovědi krajského úřadu doručené dne 8. 7. 2015 se zaměřím jen na nejvýznamnější skutečnosti, které nevyplývají z jiných zdrojů již uvedených výše. Krajský úřad konstatoval, že dětský diagnostický ústav dětem poskytuje konzultace s psychologkou, jejímž cílem je pomoci ke zklidnění situace. Na den 28. 4. 2014 domluvil setkání rodičů s pracovníci organizace poskytující sociální služby C. Dne 25. 9. 2014 realizoval metodický den s OSPOD. Jelikož poskytnuté informace od stěžovatele a OSPOD nebyly ve shodě, provedla pracovnice krajského úřadu dne 30. 9. 2014 návštěvu dětí v zařízení. Krajský úřad má za to, že při posuzování ohrožení dětí v rodině v dubnu 2014 vyhodnotil OSPOD situaci, tak že ohrožené jsou všechny děti, jen v odlišné míře. Krajský úřad má za to, že OSPOD mohl v dané situaci zvolit opatření na ochranu dětí, která jsou uvedena v ustanovení § 16 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Byť v průběhu mého šetření došlo k četným novým skutečnostem, své dosavadní šetření omezují zejména na body uvedené v podnětu stěžovatele a shrnuté v části A této zprávy. Pro úplnost doplňuji, že se stěžovateli a jeho družce dne 28. 8. 2014 narodila dcera N., která zůstává v péči rodičů, a do rodiny se vrátil syn V. a D. Stěžovatel byl necelý měsíc na jaře roku 2015 (od 23. 4. 2015 do 19. 5. 2015) ve výkonu vazby.

V průběhu šetření vnesl stěžovatel opakovaně námitky na poměry ve výše zmíněných zařízeních, v nichž byly děti umístěny, nicméně tyto body byly předmětem samostatných stížností pana F. Ačkoli tedy námitky stěžovatele směřují i proti jiným institucím než Městskému úřadu Litvínov a Krajskému úřadu Ústeckého kraje, ponechávám je zatím stranou svého hodnocení. O svém případném dalším postupu v těchto věcech vyrozumím stěžovatele na základě jeho doplnění. Do tohoto šetření je nezahrnuji z praktických i časových důvodů.

C - Hodnocení věci ochránkyní

Podle ustanovení § 1 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv¹ působí veřejný ochránce práv k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického

¹ Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod.

Považuji za nezbytné důrazně upozornit na to, že cílem mého šetření není jakkoli se vyjadřovat k věcnému rozhodování soudů, a to ať prvoinstančního či odvolacího. V řízení ve věcech péče o nezletilé jsou soudy povinny svá rozhodnutí přijímat v souladu se zákonem, aniž by byly vázány nejen názory účastníků řízení, ale i jejich zástupců nebo opatrovníků.²

Vyjadřuji se tedy ve smyslu § 1 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv výhradně k činnosti OSPOD. Rovněž upozorňuji, že tuto činnost hodnotím pohledem *nejlepšího zájmu dítěte*, tedy v rozměrech nejvyšší kategorie a nejdůležitějšího hlediska posuzování jakékoli otázky týkající se dětí. V různém kontextu a různé podobě (zájem, blaho či prospěch dítěte) je tento termín užíván řadou právních předpisů: čl. 3 bod 1 Úmluvy o právech dítěte,³ § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí⁴ či široce občanským zákoníkem.⁵ Termín hojně používá i soudní judikatura v čele s Ústavním soudem.⁶ Podat definici tohoto pojmu není jednoduché ani žádoucí, jelikož jeho náplň je v každém individuálním případě natolik specifická, že snaha o přesné vymezení by vedla spíše k jeho zjednodušení a riziku, že nebude vždy plně respektována zvláštnost situace toho kterého dítěte.⁷ Přesto lze kategorii *zájem dítěte* přiřadit určité charakteristiky, o což se snaží například Úmluva o právech dítěte v čl. 3 odst. 2: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.*“ Tato zásada je rozvíjena dále čl. 7 odst. 1 citované úmluvy, který stanoví, že dítě má právo znát své rodiče a právo na jejich péči, a čl. 9 odst. 1 téže úmluvy, který deklaruje právo dítěte, aby nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte.

Stranou mého hodnocení je samozřejmě rovněž veškerý postup orgánů činných v trestním řízení, tedy jak reakce policie na trestní oznámení, tak i rozhodovací činnost soudu související s uvalením vazby.⁸

C.1 Odebrání dětí z péče rodičů včetně průběhu odebírání

Hlavním důvodem pro zahájení mého šetření bylo objasnění, zda bylo v souladu s právními předpisy a zájmem dětí, aby OSPOD tak razantně zasáhl

² Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 115/04, ze dne 2. 9. 2004.

³ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte.

⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁶ Viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 554/04, ze dne 11. 5. 2005 (N 106/37 SbNU 397), sp. zn. II. ÚS 363/03, ze dne 20. 1. 2005 (N 12/36 SbNU 133) nebo sp. zn. IV. ÚS 695/2000, ze dne 19. 4. 2001 (N 66/22 SbNU 83).

⁷ Povinnost vyhodnocovat zájem dítěte ve světle konkrétních okolností vyslovuje Ústavní soud opakovaně (viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1506/13, ze dne 30. 5. 2014 či usnesení sp. zn. I. ÚS 873/15, ze dne 5. 8. 2015).

⁸ Viz § 1 odst. 7 zákona o veřejném ochránci práv.

do rodinného života stěžovatele formou podání soudního návrhu na nařízení předběžného opatření.

Základní premisa *rodinného života*, tedy že dítě nemůže být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, je dána, krom již zmíněného čl. 7 a 9 Úmluvy o právech dítěte, rovněž evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod⁹. Ta v čl. 8 chrání právo na respektování rodinného života. Skutečnost, že základním prvkem rodinného života je soužití právě rodičů a dětí, potvrdil i Evropský soud pro lidská práva.¹⁰ Listina základních práv a svobod (dále také jen „Listina“) ¹¹ v čl. 10 odst. 2 pak stanoví právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života, což je ve sféře vztahů mezi rodiči a dětmi konkretizováno čl. 32 odst. 4 Listiny, podle něhož je právem rodičů péče o děti a jejich výchova; recipročně mají děti právo na rodičovskou výchovu a péči. Na úrovni zákona lze prioritní zájem na péči rodičů o děti nalézt hned v § 1 odst. 1 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí a dále v § 9a odst. 2, § 10 odst. 5 písm. a), § 12 odst. 1 písm. c) nebo § 14 odst. 2 téhož zákona, příp. § 880 a násl. občanského zákoníku.

Na druhou stranu není nepochybně možné ignorovat případy, kdy je odnětí dítěte z péče rodičů nevyhnutelné. Tento nejzávažnější zásah do rodinného života je umožněn všemi výše zmíněnými předpisy, které právo na rodinný život přiznávají.¹² I Ústavní soud takový zásah stvrzuje a dále podrobně rozvádí tím, že *„takový zásah ze strany státu je možný, jen je-li nezbytný a v souladu se zákonem; nezbytnost znamená, že zásah je založen na naléhavé společenské potřebě, která je přiměřená sledovanému legitimnímu cíli – ochraně zájmu dětí ... Odnětí dítěte z péče matky tak představuje až nejkrajnější opatření, které lze uplatnit pouze v nejvážnějších případech, a musí se tedy opírat o dostatečně závažné argumenty motivované zájmem dítěte.“*¹³ Ústavní soud rovněž konstatoval, že *„ochrana zdraví a života dítěte je zcela relevantním a více než dostatečným důvodem pro zásah do rodičovských práv, kdy jde o hodnotu, jejíž ochrana je v systému základních práv a svobod jednoznačně prioritní. Jinak řečeno, obecné soudy jsou povinny zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodiče, zvláštní pozornost však musí být věnována zájmu dítěte, který může – v závislosti na své povaze a závažnosti – převážit nad zájmem rodiče.“*¹⁴ Podobné závěry konstatuje i Evropský soud pro lidská práva.¹⁵

⁹ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., ve znění sdělení č. 41/1996 Sb.

¹⁰ Rozsudek ESLP ve věci Kutzner vs. Německo ze dne 26. 2. 2002, č. 46544/99.

¹¹ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky.

¹² Srov. čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 32 odst. 4 věta druhá Listiny základních práv a svobod, § 794 a násl. či § 928 a násl. občanského zákoníku nebo např. § 13a a § 14 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹³ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2546/10, ze dne 6. 9. 2011 (N 150/62 SbNU 303).

¹⁴ Např. viz nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 459/03, ze dne 20. 8. 2004 (N 117/34 SbNU 223).

¹⁵ K materiální souladnosti zásahu do základních práv a svobod se zákonem podle čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod dochází, sleduje-li tento zásah některý nebo některé z legitimních cílů a je-li pro jejich dosažení nezbytný, tedy zejména přiměřený sledovanému účelu (viz rozhodnutí ESLP ve věci Couillard Maugery vs. Francie ze dne 1. 7. 2004, č. 64796/01). Přičemž v rozsudku ve věci Klass a ostatní vs. Německo ze dne 6. 9. 1978, č. 5029/71, ESLP uvedl, že výjimky, které upravuje čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, vyžadují restriktivní interpretaci a jejich nezbytnost v daném případě musí být přesvědčivě prokázána.

Považuji za nepochybné, že podezření na pohlavní zneužívání dítěte obecně představuje legitimní důvod pro odebrání dítěte z rodiny,¹⁶ a to dokonce i v případech, kdy se rodiče na zneužívání přímo nepodíleli, nicméně nedokázali mu zabránit.¹⁷ V takových případech je adekvátním postupem OSPOD podání návrhu na vydání předběžného opatření dle ustanovení § 452 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.¹⁸

I když v minulosti nebyly shledány v péči rodičů žádné závažné nedostatky, informace získané z vyšetřování policie byly natolik závažné, že byly dle mého názoru dostatečným důvodem pro podání návrhu na vydání předběžného opatření, a to i bez využití předchozích, mírnějších opatření. **Jako chybné se mi však jeví s ohledem na míru ohrožení jednotlivých dětí a s ohledem na povahu prošetřovaných skutků zahrnutí nejmladšího D. do návrhu OSPOD.** Jsem přesvědčena, že OSPOD měl lépe zvažovat míru ohrožení jednotlivých dětí (především D., ale např. i V.), tak aby na jedné straně nezákonně nezasáhl do rodinného života a na straně druhé obezřetně poskytl nutnou ochranu ohroženým dětem.

Považuji nicméně za nezbytné dodat, že úkolem OSPOD nebylo (a ani nemohlo být) ověřovat všechny podstatné skutečnosti a zjišťovat objektivně všechny okolnosti případu; postavit vše na jisto je úkolem policejního vyšetřování, příp. soudního dokazování, které však neprobíhá v rámci rozhodování o předběžném opatření dle § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních, neboť soud má pro rozhodování pouze max. 24hodinovou lhůtu¹⁹.

Pro činnost OSPOD bylo důležité, že **díky relevantním poznatkům shledal jednak důvodnou obavu dalšího potenciálního ohrožení života či zdraví dětí, jednak důvodnou obavu z toho, že původce tohoto ohrožení se nacházel v jejich nejbližší rodině.** OSPOD totiž v případech, kdy zjistí ohrožení života či zdraví dítěte nemá neomezený časový prostor a **je nucen jednat s největším urychlením. Bylo-li by po OSPOD požadováno více než jen prokázání odůvodněné obavy, mohlo by vydání předběžného opatření prakticky ztratit jakýkoli význam**²⁰.

Rovněž považuji za nezbytné zopakovat, že oprávnění zasáhnout do vztahů mezi rodiči a dětmi v mezích zákona a v zájmu dítěte sdílí orgány sociálně-právní ochrany dětí se soudy. Jak jsem již uvedla výše, jsem oprávněna hodnotit toliko postup OSPOD, proto ponechám stranou jakékoliv úvahy o rozhodovací činnosti soudů

¹⁶ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci T.P. a K.M. proti Spojenému království ze dne 10. 5. 2001, č. 28945/95, dále např. čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

¹⁷ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Covezzi a Morselli proti Itálii ze dne 9. 5. 2003, č. 52763/99 (jednalo se o případ zneužívání členy širší rodiny, kteří děti často hlídali).

¹⁸ „Ocitlo-li se nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat, nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud předběžným opatřením upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.“

¹⁹ Blíže viz § 456 zákona o zvláštních řízeních soudních. I Ústavní soud deklaroval, že „obecné soudy vzhledem ke krátké lhůtě, v níž musí o takovém návrhu rozhodnout, nemohou provádět dokazování, ale vychází pouze ze skutečností, jež jsou v době podání návrhu osvědčeny“ (usnesení sp. zn. II. ÚS 1831/15, ze dne 21. 7. 2015).

²⁰ Tuto myšlenku pronesl Ústavní soud ve svém rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 1831/15, ze dne 21. 7. 2015, v němž citoval tu samou myšlenku, s níž přišel již v rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 221/98, ze dne 10. 11. 1999 (N 158/16 SbNU 171).

(a to včetně jednotlivých stupňů soudní soustavy).²¹ Nicméně i přesto, že má při nařízení předběžného opatření rozhodující slovo soud, nezbavuje to OSPOD jeho odpovědnosti za podklady předkládané soudu, neboť jakožto navrhovatel či iniciátor předběžného opatření je povinen velmi odpovědně posoudit, zda jsou dány předpoklady pro natolik závažný zásah do rodinného a soukromého života, jako je odnětí dítěte. OSPOD totiž vahou svého úřadu do velké míry rozhodnutí soudu ovlivňuje.

V daném případě mám za to, že s ohledem na závažnost polícií prošetřovaných skutků stěžovatele je třeba mít na paměti nejlepší zájem dětí a ochranu jejich zdraví a života. **Jakkoli se může zdát stěžovateli postup OSPOD nepřiměřený a tvrdý, považují za důležité vyzdvihnout, že všechny zainteresované subjekty disponující pravomocí jednat, podléhají informační asymetrii.** Na rozdíl od stěžovatele a dětí ani OSPOD, a rovněž ani soud ani další orgány činné v trestním řízení nebyly přítomny dění v rodině, mají tedy k dispozici toliko informace shromážděné ve spisovém materiálu. Nicméně jak uvedl soud ve svém odůvodnění, již prostá hrozba ohrožení dětí v rodině je natolik významná, že odůvodňuje jejich odnětí z péče rodičů.

V šetřeném případě jsem tedy, co se týče N., S., V., A. a T., neshledala pochybení a postup OSPOD považuji za souladný se zákonem a nejlepším zájmem dětí. Odlišně však hodnotím situaci nejmladšího D., u něhož je péče rodičů, především pak matky, v jeho věku jen obtížně zastupitelná. Z tohoto důvodu by pro legitimitu úvah o jeho případném odnětí z péče rodičů musela být míra jeho ohrožení výrazně větší, což však z okolností případu, zejména ze skutečností namítaných polícií, nevyplývá. V případě nejmladšího D. jsem tedy přesvědčena, že jeho zahrnutí do návrhu na vydání předběžného opatření o odnětí dětí z péče rodičů, bylo pochybením.

Co se týče vlastního průběhu odebrání dětí z rodiny (tedy výkonu soudního rozhodnutí), **nemám ze spisové dokumentace k dispozici dostatek informací, které by nasvědčovaly pochybení OSPOD.**

C.2 Vyřízení stížností

Pan F. k postupu OSPOD namítl, že pracovnice nepostupovaly nestranně a že byly při řešení jeho případu podjaté. Jeho stížnost ze dne 16. 4. 2014 je zjevně formulována ve smyslu ustanovení § 175 správního řádu, přičemž obsahuje rovněž námitku podjatosti (podle § 14 správního řádu).

Zásada rovného postavení před orgány veřejné správy, z níž lze a contrario dovodit i princip nestrannosti státního orgánu k oběma stranám, plyne z čl. 37 odst. 3 Listiny, na úrovni správních orgánů potom z § 7 správního řádu; zárukou nestranného postupu OSPOD je potom § 14 správního řádu upravující podmínky a důvody vyloučení úředních osob pro podjatost.

Mnohdy namítaná špatná činnost (či podjatost) OSPOD může vyplývat z přesvědčení rodiče, že státní orgán by měl pomáhat především jemu. Veškerá

²¹ V řízení ve věcech péče o nezletilé rozhoduje soud, který je povinen své rozhodnutí přijmout v souladu se zákonem, aniž by byl vázán nejen názory účastníků řízení, ale i jejich zástupců nebo opatrovníků (Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 115/04, ze dne 2. 9. 2004).

činnost OSPOD by však měla být vedena hlediskem nejlepšího zájmu dítěte. Při řešení neurovnaných rodinných poměrů tak OSPOD posuzují mnohdy právě konflikt mezi zájmem dítěte a zájmem rodičů či jednoho z nich. Primárním cílem při rozhodování v jakékoliv věci, jež se týká dítěte, by samozřejmě mělo být nalezení řešení, které bude respektovat zájem dítěte a bude v souladu, popř. v co nejmenší možné míře zasáhne do zájmů rodičů či jednoho z nich. Pokud však takový soulad není možné nalézt, měl by být zájem dítěte nadřazen nad jejich zájmy; tento princip potvrzuje i judikatura Evropského soudu pro lidská práva²².

S ohledem na výše uvedené tedy nemohu přisvědčit námitce stěžovatele o nestrannosti, příp. podjatosti šetřeného úřadu. Ačkoli vnímám pocit nespravedlnosti, který stěžovatel cítí, nemohu než uzavřít, že v postupu OSPOD, kterým bylo chráněno zdraví dětí za situace, kdy měl OSPOD důvodnou obavu o jejich ohrožení, není možné spatřovat nestrannost či podjatost. **Prostá skutečnost, že úřad nepostupuje dle představ rodiče, totiž neznačí jeho podjatost.**

Považuji nicméně za důležité soustředit se rovněž na formální aspekty vyřízení stížnosti pana F. Ačkoli je jeho stížnost formulována ve smyslu ustanovení § 175 správního řádu a obsahuje také námitku podjatosti podle § 14 téhož zákona, **OSPOD se při vyřizování omezil výhradně na námitku podjatosti a na jeho námitku nečinnosti.** S ohledem na tuto skutečnost mám za to, že se **OSPOD dostatečně nevypořádal s ostatními body jeho stížnosti, čímž se dopustil pochybení, ve kterém nicméně spatřuji toliko formální nevhodnost zvoleného postupu.** Řádné vypořádání všech bodů stížnosti mohl úřad učinit v rámci odůvodnění či v samostatném dopisu, který by již neměl formu usnesení. Je samozřejmě diskutabilní, kolik informací byl OSPOD oprávněn poskytnout stěžovateli o dětech, ke kterým nemá rodičovskou odpovědnost, ale OSPOD nesdělil stěžovateli ani tuto skutečnost. OSPOD rovněž mohl stížnost pojmout jako podklad pro svou další činnost a reagovat na ni například osobním jednáním s rodiči či svoláním případové konference.

Krajský úřad naložil se stížností pana F. vhodněji. Nejenže reflektoval veškeré jeho námitky, ale konfrontoval jeho tvrzení s informacemi ze spisu, sdělením pověřených pracovníků i rozhovorem s dětmi. Navíc dal stěžovateli i jeho družce možnost vyjádřit svůj pohled na celý případ na osobním jednání. Z protokolu o tomto jednání jsem nabyla dojmu, že ústní projednání případu stěžovatel kvitoval. **Ve vyřízení stížnosti krajským úřadem jsem tedy rovněž, s ohledem na výše uvedené, neshledala pochybení.**

C.3 Práce s rodinou bezprostředně po odebrání dětí a žádosti rodičů o pomoc

Dle ustanovení § 10 odst. 3 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen „... *poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte*“, a to bez ohledu na to, zda o ni požádají, či nikoliv. Postavení OSPOD je dle zákona **proaktivní**, není tedy třeba

²² Např. Rozsudek ESLP ve věci Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku ze dne 6. 7. 2010, č. 41615/07: rodiči nemůže být umožněno, aby uplatňoval vůči dítěti opatření, která by poškodila zdraví dítěte nebo jeho vývoj.

vyčkávat žádosti rodičů podle § 9 téhož zákona, ale v zájmu dětí je OSPOD povinen poskytnout rodičům potřebnou pomoc.

Jsem přesvědčena, že **míra poskytované pomoci či poradenství závisí na konkrétních okolnostech případu.** V šetřené kauze jsem dospěla k závěru, že děti byly ohroženy dle ustanovení § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí a OSPOD se nedopustil pochybení, když přistoupil k podání návrhu na vydání předběžného opatření. Je však třeba mít na paměti, že výjimečnosti předběžného opatření musí odpovídat i míra poskytnuté či nabízené pomoci rodičům (či jiným osobám odpovědným za výchovu). **Umístěním dětí mimo rodinu do jiného vhodného prostředí práce OSPOD v žádném případě nekončí, dle mého názoru by se měla naopak výrazně zintenzivnit.** S takovým postupem počítá i explicitně ustanovení § 12 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jelikož OSPOD je „*povinen poskytnout rodiči pomoc po umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy (§ 28), nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42), spočívající zejména v pomoci uspořádat rodinné poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny, při řešení životní a sociální situace, včetně hmotné úrovně rodiny, v pomoci při spolupráci s orgány sociálního zabezpečení, krajskými pobočkami Úřadu práce a dalšími státními a jinými orgány, a za tím účelem také zprostředkuje rodiči odbornou poradenskou pomoc*“. Požadavek na aktivní přístup OSPOD po odebrání dětí z péče rodičů a nutnost intenzivní práce s rodinou na sanaci dovozuje i odborný komentář²³. Obecní úřad obce s rozšířenou působností může pomoc podle odstavce 2 poskytnout i jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte.

Rovněž Ústavní soud zdůrazňuje, že „*odnětí dítěte z péče rodičů vždy, i když k němu dojde na základě předběžného opatření soudu, představuje zcela zásadní zásah do práva jak rodičů, tak dítěte, na rodinný život, a proto musí být považováno za skutečně krajní řešení nedostatečné péče rodičů o dítě.*“²⁴ Současně dodává, že se zásadně „*musí jednat o opatření dočasné, přičemž v jeho průběhu jsou příslušné orgány veřejné moci (orgány sociálně-právní ochrany, obecné soudy) povinny usilovat o co nejrychlejší opětovné sloučení rodiny. Předběžné opatření, kterým je dítě odňato z péče rodičů, nemohou soudy chápat jako déledobé řešení či ‚kvazidefinitivní‘ rozhodnutí, a po zahájení řízení ve věci musí postupovat tak, aby řízení mohlo být co nejdříve ukončeno meritorním rozhodnutím*“.²⁵

V šetřeném případě **proběhlo osobní jednání s rodiči až 28. 4. 2014, tedy téměř tři týdny po odebrání dětí z rodiny. Tento postup považuji za nepřijatelný.** Rozumím tomu, že stěžovatel podal v mezidobí několik stížností. Mám za to, že ačkoli zákon nestanoví v ustanovení § 12 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí lhůtu, do kdy má být pomoc rodičům poskytnuta, z povahy věci je povinen tak učinit **bezodkladně**. Vycházím-li z předpokladu, že důvodnost předběžného opatření je soud povinen pravidelně přezkoumávat, považuji prvotní kontakt s rodiči (či jinými osobami) až po 18 dnech od odnětí dětí z rodiny za **nepřiměřeně dlouhý**. I když si OSPOD v mezidobí zajišťoval potřebné podklady pro svůj další postup, komunikaci s rodiči považuji za prvořadou. Byť v zákoně samotném, ani v jeho odborných komentářích není stanoven blíže časový rámec pro pomoc rodině ze strany OSPOD,

²³ MACELA, M., HOVORKA, D., KRÍSTEK, A., TRUBAČOVÁ, K., ZÁRASOVÁ, Z. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 20156, 143 s., ISBN: 9788074787270.

²⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2903/14, ze dne 12. 5. 2015.

²⁵ Tamtéž.

mám za to, že z povahy předběžného opatření, kterým se děti odebírají z péče rodičů, je OSPOD povinen tak učinit neprodleně.

Shrnuji tedy, že se **OSPOD dopustil pochybení spočívajícího v tom, že rodičům bezprostředně po odebrání dětí z jejich péče proaktivně nenabídl potřebnou pomoc.**

C.4 Úprava styku stěžovatele s dětmi

Právo na rodinný život v jisté formě pokračuje, jak plyne z výše uvedeného, i po oddělení dítěte od svých rodičů. Úmluva o právech dítěte upravující možnost oddělení dítěte od svých rodičů proti jejich vůli uznává právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty (čl. 9 odst. 3). Právo na vzájemný a pravidelný styk dětem a jejich rodičům dále přiznává Úmluva o styku s dětmi²⁶ (čl. 4). Na vnitrostátní úrovni je totéž právo garantováno § 887 a násl. občanského zákoníku. Právní předpisy pamatují i na možnost omezení či dokonce zakázání osobního kontaktu dětí a rodičů (§ 891 občanského zákoníku).

Z analýzy spisového materiálu jsem nabyla dojmu, že **otázka možného kontaktu stěžovatele s dětmi byla velmi nejasná.** Stěžovatel se na straně jedné domáhal neomezeného kontaktu s dětmi v zařízení, policie naopak apelovala na nutnost kontakt neumožnit. Dětský diagnostický ústav i OSPOD hledali praktický kompromis, tedy jak nezamezit kontaktu úplně, současně ale chránit děti před případným ohrožením. V praxi tedy bylo přistoupeno k osobnímu kontaktu stěžovatele s A. a N. jen za přítomnosti pracovníka zařízení a korespondence byla posílána s kontrolou personálu zařízení. Stěžovatel byl nakonec z důvodu možného ovlivňování svědků vzat do vazby.

Domnívám se, že **OSPOD pochybil tím, že ihned s návrhem na vydání předběžného opatření či bezprostředně po něm nezvažoval veškeré možnosti, jak upravit styk stěžovatele s dětmi formální cestou.** Mám za to, že OSPOD měl podat k soudu **návrh na úpravu styku stěžovatele s dětmi, tak aby bylo postaveno na jisto, jakou formou a jak často je oprávněn děti kontaktovat.**

Je mi známa skutečnost, že OSPOD k tomuto kroku nakonec přistoupil, soud však nevydal meritorní rozhodnutí. **Vítám nicméně aktivitu OSPOD v tomto směru a uzavírám, že pochybení bylo v průběhu šetření napraveno.** Pro úplnost si dovoluji apelovat na OSPOD, aby v budoucnu ve skutkově obdobných případech spolupracoval rovněž se státním zástupcem, který je oprávněn rozhodnout o zákazu kontaktu obviněného²⁷ s obětí dle ustanovení § 88b a násl. trestního řádu.

D - Závěry

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem dospěla k závěru, že

²⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o styku s dětmi.

²⁷ K obvinění došlo v šetřeném případě 18. 6. 2014.

- OSPOD se podáním soudního návrhu ze dne 10. 4. 2014 na vydání předběžného opatření, kterým byli N., S., V., A. a T. odejmuty z rodiny, **nedopustil pochybení.**
- Krajský úřad se při vyřízení stížnosti stěžovatele ze dne 18. 4. 2014 **nedopustil pochybení.**

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dále dospěla k tomu, že se OSPOD **dopustil pochybení:**

- zahrnutím nejmladšího D. do soudního návrhu ze dne 10. 4. 2014 na vydání předběžného opatření, kterým byly děti odejmuty z rodiny;
- při vyřizování stížnosti stěžovatele ze dne 16. 4. 2014, nicméně toto pochybení vnímám toliko jako formální nevhodnost zvoleného postupu;
- tím, že rodičům neposkytl potřebnou pomoc bezprostředně po odebrání dětí z jejich péče dne 10. 4. 2014;
- tím, že se ihned po odebrání dětí nezabýval otázkou úpravy styku mezi dětmi a rodiči (zejména pak se stěžovatelem), a to včetně podání případného návrhu k soudu; toto pochybení bylo však v průběhu mého šetření napraveno (dle § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv).

Zprávu o šetření zasílám starostce města Litvínova a řediteli krajského úřadu. Starostku města Litvínova tímto žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřila ke zjištěným pochybením a informovala mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Š a b a t o v á, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)